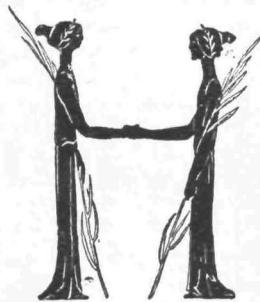

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εις τὸ ἔβδομαδιάτονον φιλολογικὸν παράδρημα τῶν «Τάιμος» δημοσιεύεται μακρὰ καὶ λίγα ἐνδιαφέροντα βιβλίοκαστα περὶ ἑνὸς νέου βιβλίου ἐκδοθέντος ἐν «Οξφόρδῃ παρὰ τοῦ κ. Ρ. Λίβιγκαστον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Ἑλληνικὸν Πνεῦμα καὶ ἡ δι' ἡμᾶς σημασία του». Απὸ τὴν δραματάτην αὐτὴν ἀνάλυσιν τοῦ βιβλίου παραλαμψάνομεν τὰ κάτωθι, τὰ δποῖα ἀφειδοῦμεν εἰς τοὺς παρὰ ἡμῖν ἐπιμένοντας γὰρ φρονοῦν, διτὶ ἡ ἐξέτασις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐνδιαφέρει μόνον ἀπὸ γραμματολογικῆς ἢ καλλιλογικῆς ἀπόφεως, χωρὶς γὰρ ἐποπτεύονται πόσον βαθεῖα καὶ ἀνεξήτηλος εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀρχαίου πνεύματος ἐπὶ τοῦ σημειώνοντος Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

ΑΝΑΒΙΩΣΙΣ τοῦ Ἑλληνικού πνεύματος—ἀρχίζει τὸ κορτικὸν ἀρχόντο—ἀποτελεῖ ἐν τῶν ἐντονωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς σημερινῆς ζωῆς. Εἰς ἐποχὴν ἀνησυχίας εἰς τὴν σφαίραν τῆς σκέψεως, ἐπαναστατικήν ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς σκέψεως εἰς τὴν πρᾶξιν,

ἡ Ἑλληνικὴ ἐπήρεια ενδίσκεται πανταχοῦ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ἥτις μᾶς περιβάλλει.

Τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εὐστροφον καὶ ἔλαστικὸν ὑπὲρ πλὴν ἀλλο, ἀποτελεῖ τὸν δῆδηγὸν εἰς ἐποχὴν ἰσχυρᾶς διανοητικῆς κινήσεως. Διατηρεῖ διὰ τῶν αἰώνων τὴν καταπληκτικήν του δημιουργὸν ἰδιότητα. Ἀποτελεῖ τὴν προέργιην τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινωνικοῦ καὶ διανοητικοῦ δργανισμοῦ. Ἡ ἐνέργεια του, δὲν εἶναι ἔμμεσος ἀπλῶς. Ἐνισχύει ἀσυνασθήτως μὲν ἀλλὰ κραταιότατα καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸ σύγχρονον πνεῦμα τῆς ἀναλύσεως. Καὶ ἡ ἐπίδρασίς του δὲν περιορίζεται μόνον ἔως ἐδῶ, διότι τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν διενοί θη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπετέλεσε τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα προνήρων ἐν παραλλήλου πρὸς τὴν διανόσιν, διότι τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἡτο καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεων δημιουργικὸν.

Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰ νέα προβλήματα τὰ ἀπασχολῶντα σήμερον τὴν ἀνθρωπότητα ενδίσκονται εἰς τὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅστις ὑπῆρξε

ταῦτοχρόνως τὸ ἔδαφος καὶ τὸ προϊὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἡ σοφία τῶν ἀρχαίων, ἡ ἐκδήλωσις ἐποχῆς, καθ' ἓν διόπτρος ἀφυπνίζετο διὰ νὰ αἰσθανθῇ καὶ κατανοήσῃ ὅτι είχε παρελθόν καὶ κληρονομίαν, προσλαμβάνει σήμερον νέαν σημασίαν. Μὲ τὴν πρόοδον τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, διόπτρος, διόπτρος ἐπαυσε νά αἰσθάνεται τὸν έαυτόν του γηραλέον. Ἐγκαταλείπει—ἀδιάφορον ἂν θὰ κερδίσῃ ἡ θά γάτη διὰ τοῦτο—τὰς ἐκ παραδόσεως ὑφισταμένας παλαιὰς μεθύδους του. Ἐπιβιβάζεται, ωσάν νὰ ἐξανάνεισε, διὰ ταξειδίου ἀνακαλύφειν. Τίποτε δὲν θ' ἀφίση ἀδοκίμαστον, οὐδὲ θὰ θέσῃ δριμεῖς διαίρεσις, τι τοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτελέσῃ. Καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πνεύματος τούτου τῆς ἀνανεώθει τῆς παιδικῆς ἡλικίας στρέφεται μετ' ἐνδιαφέροντος διάσω πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τῶν παλαιῶν ἐκείνων ταξειδίων καὶ ἀνακαλύφειν.

«Ἄδει παῖδες», διώς ἐθεωροῦντο οἱ Ἑλληνες παρὰ τῶν δύκωδων κρατῶν, τὰ δποῖα τοὺς περιστοίχιζον—Λίγυπτιών, Περσῶν, Ρωμαίων—ὑπῆρχαν ὄντος οἱ πρῶτοι ἀναβιβάσαντες τὸν ἀνιθρώπειν βίον εἰς τὸ υψός του προορισμοῦ του καὶ κατανοήσαντες καὶ προιδόντες ἀκόπτη πόσον τελείων θὰ ἔτο δυνατὸν νὰ ζητημοποιηθῇ. Ἡ ίστορία δὲν ἀναφέρει ἔως τώρα ἄλλο παράδειγμα τῆς ζωτικῆς δραματικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· ἡ ζωτικότης αὐτῆς διατηρεῖ μέχρι τῆς σήμερον ὅλην τὴν διεγερτικήν της ισχύν· διότι οἱ Ἑλληνες δὲν ἐβλεπον μόνον καὶ διετύπουν σαφέστατα τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς· τὸν αντιμετώπιζον εἰς τὸν πρακτικὸν βίον καὶ ποτὲ δὲν ὑπέκυψαν εἰς αὐτά, οὐτε τὰ ἐγκατέλειψαν ώς ἀλτα.

★

Ο κριτικός, ἔξακολουθῶν, τονίζει τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι καταφανεστάτη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Η Ἀγγλία, λέγει, ἀπετίναξε τὴν υπηρηφάνη παραδοσιανήν πατέρων καὶ ἐφαρμόζει τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης. Λι Ἑλληνικαὶ σπουδαὶ συνδυάζονται ζωτικώτατα μὲ διάλογος τὰς νέας ἐπιστήμας, τὴν φυσιογραφίαν, τὴν ἀνθρωπολογίαν, ἀκόμη δὲ καὶ μὲ τὴν ιστορίαν, τὴν οἰκουμενολογίαν καὶ μὲ τὴν πολιτικήν ἐπιστήμην ὑπὸ τὴν πλατυτέραν αὐτῆς ἔννοιαν. Κυρίως, χάρις εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, αἱ ἐπιστήμαις αὐταὶ ἀνεψφορογνήσαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς αὐτὰς

τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου, ή όποια κείται εἰς τὴν βάσιν όλων τῶν ἐπιστημῶν.

Ο κριτικὸς ἀναφέρει τὸν Γερμανὸν Βιλλαμούβιτς, ως τὴν κυριαρχοῦσαν μορφὴν μεταξὺ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, διότι ὑπὸ τὴν ἀτομικὴν του ὥθητιν ἰδρόμην σχολὴ μελέτης τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ή όποια εἶναι προωρισμένη ν' ἀποδώσῃ ἀποτελέσματα πέραν τῶν δριών τῆς γραμματολογικῆς ἐρεύνης.

«Ἡ Ἑλληνικὴ ζώμη—λέγει ὁ ἀριθμογράφος—ήπλωσε τὰς ἵνας τῆς εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰς προσπαθείας τῆς ὠργανωμένης δημοκρατίας, εἰς τὴν ἐθνικὴν σκέψιν, εἰς τὴν ἐθνικὴν ζωὴν.»

Κέντρον τῆς νέας ταύτης χρητιμοποίησεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι σήμερον ἡ Ὀξεόρδη. Πρότοις δὲ σημαιοφόρος τῆς νέας ταύτης ἀντιλήφθεως οὐ καθηγήτης ζ. Γκίλιμπερθ Μόρδαρι. Τὸ κρινόμενον βιβλίον εἶναι σύγχρονα περιορισμοῦ καὶ αὐτοσυγκρατήσεως. «Ἄντι τοῦ περιορισμοῦ, ἔθετε τὴν ἡθικὴν ισορροπίαν ἀντὶ τῆς αὐτοσυγκρατήσεως, τὸ γνῶμην σαντόν.

«Σκοπὸς τῆς νέας σχολῆς—έξακολουθεῖ ὁ κοιτικὸς—εἶναι ἡ ἐν νέου ἀναζάλωψις καὶ ἐν νέου κατανόησις τῆς Ἑλλάδος ὡς ζώσης δυνάμεως καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ σύγχρονα προβλήματα ὅχι πλέον ἀπὸ γκωτσολογικῆς ἢ ἀρχαιολογικῆς ἀπόφεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀπόφεως τῆς στενοτάτης σχέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος μὲν τὴν σκέψην, τὴν ζωὴν, τὴν δρᾶσιν.

«Ἔπαιποτεροις Ἑλληνικῆς ἕσεώδουν τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς ὡς μέσον ἐπιτυχίας ὑψηλῶν θέσεων καὶ ἀριθμοφοροῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, κυρίως δὲ ὡς σκοτόν.

«Ἡ νέα σχολὴ τὴν θεωρεῖ οὐχὶ ὡς σκοπόν, ἀλλ' ὡς ὅργανον. Πολλοὶ τῶν ἀσχολούμενῶν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς ἀνήκουν εἰς ἄλλα πεδία δράσεως: Εἰς τὴν φιλοτοφίαν, εἰς τὴν πολιτικήν, εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὰ οἰκονομικά· ἦν γενικάτερον, εἰς ὅ, τι ἀποτελεῖ τὸ ἔργον πάσης ἐποχῆς, καὶ τῆς παρούσης ίδιαίτατα ἐποχῆς εἰς ὑψηλὸν βαθμόν, εἰς τὸ νὰ ἀριθμούσιν δηλαδὴ τὸν πολιτισμένον βίον πρὸς νέας συνήπας καὶ νέον περιβάλλον.

«Οταν ἥρχισα νὰ διδάσκω Λατινικά καὶ Ἑλληνικά —γράφει ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου εἰς τὸν πρόλογόν του—κάποιος φίλος μὲν ἥρθητο, τι ὑποθέτω ὅτι ἐκέρδισα ἐγὼ ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῶν καὶ τι προσπαθῶ νὰ διδάσκω εἰς τοὺς ἄλλους. Αὗτὸ τὸ βιβλίον ἔγραψη ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, δύον ἀριθμῷ τὴν Ἑλληνικήν... Προσπαθῶ νὰ καταστήσω τὸ Ἑλληνικὸν τενδύμα τὸν ἔντονον εἰς σήμερον ἡμέραν, νὰ τὸ διατυπώσω, ἐφ' ὅσον δύναμαι, εἰς σύγχρονον γλῶσσαν καὶ νὰ διαγράψω τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν ίδιον μας τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι.»

Ο ο. Λίβιγκστον ἀφειδόνει διάλογον κεφαλαίου τοῦ πολυτίμου βιβλίου τοῦ εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν γενικοτέρων χαρακτηριστικῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ—τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος δηλαδή.

Ἐν πρώτοις τοιοῦτεροις τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὡραίου οὐχὶ χωριστοῦ ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ ἀντικειμένων ίδιαιτέρας ἐπιδιώξεως· ἡ ἀντίληψις αὐτῇ ἀντιτίθεται ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν μεταγενεστέραν κριστιανικὴν ημικήν καὶ την κριστιανικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀμαρτήματος.

Δεύτερον, ἔξαίρει τὴν ὑπέροχον Ἑλληνικὴν ἀντίληψιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες δὲν εἶχον κανὲν δογματικὸν βιβλίον τῆς θρησκευτικῆς τον—οὕτε Βίβλον, οὕτε Σύμβολον Πίστεως—καὶ ποτὲ—ἐκτός ἐλαχίστων ἔξαιρεσιν, αἱ ὄποιαι συντελοῦν μόνον εἰς τὸ νὰ καθιστοῦν ἐντονότερον τὸν κανόνα—δὲν κατεδίσχαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως.

Τρίτον, εἶχον τὴν ὑψηλοτέραν ἀντίληψιν τοῦ τι εἶναι μία ἐλευθέρα πολιτεία καὶ τὶ ὁ ἐλεύθερος πολίτης. Ἡ πολιτεία τοῦ Περιπλέους ἦτο ἰδεῶδες πολίτευμα.

Οἱ Ρωμαῖοι πολιτικοὶ ἐπρέσβευν, ὅτι ὥφειλεν διολίτης νὰ διατελῇ πάντοτε εἰς φόβον μήπως ἐπιτιμῆτη πάρα πολλὰ τῶν λειτουργῶν τοῦ νόμου, καὶ δὲν δὲν ἦτο καλὸν νὰ δίδεται ἐλευθερία εἰς πάντα πολίτην, ἐκ φόβου μήπως ἀκολουθήσῃ τὴν φαντασιοπληξίαν του καὶ τὴν ἀκολασίαν του. Τὸ Ἑλληνικὸν πνεύμα μάντιθετος, ἀπέρριπτε σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς πᾶσαν τάσιν περιορισμοῦ καὶ αὐτοσυγκρατήσεως. Ἀντὶ τοῦ περιορισμοῦ, ἔθετε τὴν ἡθικὴν ισορροπίαν ἀντὶ τῆς αὐτοσυγκρατήσεως, τὸ γνῶμην σαντόν.

Άλλα τὸ κινιώτατον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι ἡ σκοπιμότης. Τὸ ἔνστικτον δηλαδὴ πρὸς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν γεγονότων καὶ τῆς πραγματικότητος, τὸ διετήρηση γενικῶς τὸ Ἑλληνικὸν πνεύμα ἐλεύθερον μωσικοῦ, φωματισμοῦ καὶ αὐθηματικότητος. Αὗτὸς ὁ τόνος διέπειτε ἀλλ' ἄκρων εἰς ἄκρων διλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ φιλολογίαν.

Ο ἐπιπολαίως ἔξετάζων τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἥμελεν θεώριαν τῆς τὴν μεμφῆ ἐπὶ ἀναισθησίᾳ, κρίνων ἀπὸ φωματικῆς ἀπόφεως, ἴδιως ἔναντι τῆς Φύσεως καὶ τοῦ Ἐρωτος. «Ἄλλ' ὁ προσεκτικὸς μελετητὴς θὰ ἐννοήσῃ ὅτι τὸ Ἑλληνικά συγγράμματα διατένονται ἀπὸ τὸ ὑγιέστερον αἰσθημα, ἀπὸ τὸ διοτίον ἐλλείπει κάθε ὑπερβολὴ—(ἴδιον ἡ Περίπλεος «εὔτελεια», ἔφαρμοζομένη εἰς ὥλας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ βίου)—καὶ ὅτι ὁ Ἑλλην ἀπεδέχετο μεθ' ἀπλότητος καὶ ὑγιούς ἥρεμίας τὰ κοινὰ δῶρα τῆς Φύσεως.

★

«Πρώτιστον ὅμως, ὑπέροταν πολυτιμότατον καὶ χωριώτατον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ὃ ἀν θω πι σι μός του. Ο ἀνθρωπος εἶναι, κατά τὴν Ἑλληνικὴν ἀντίληψιν, καὶ εν το ον καὶ μέτρον ὅλων τῶν πραγμάτων. Η ἀντίληψις αὕτη διατηρεῖ ἐν διηγεῖται ἐγέρσει καὶ τάσει πρὸς τελειοπόλιστον τὸ τε σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν. Τοῦτο κατέστη τε τὰς Ἀθήνας τὸ ἰδεῶδες Πανεπιστήμιον κάθε ἐποχῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ο Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς ἐμφανίνεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς εὐδαιμονίας; εἰς τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, τοὺς ὑμνούς τοῦ Πινδάρου, τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ο Σενοφῶν—ο ἀνθρωπος τῆς ἐνεργείας, τῆς δράσεως—ἀποτελεῖ ἀριστον τύπον Ἑλληνος, καὶ οὐχὶ ὁ Πλάτων, ο μῆδος, ο μυστικιστής. Ανθρωπος διανοούμενος, ἀλλὰ καὶ πρακτικός: ίδιον τὸ ἀκραιφνές Ἑλληνικὸν ιδεῶδες.

«Ἐάν ἐπρόσειτο ν' ἀνακεφαλαιώσῃ κανεὶς εἰς συντομότατον δρισμὸν τὰς πολυτρόπους ἐκφάνσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, θὰ ἥδυντο νὰ τὸ ἀποκαλέσῃ «Λόγον τῆς Ἐπιγνώσεως». Είναι δηλαδὴ ἡ ἐν τῆς βαθυτάτης ἐπιγνώσεως τῶν πραγμάτων σταθεροῦ καὶ σύμμετρος λογική.

Τοῦτο διέπειτε τὸ σύγγραμμα τοῦ Ηροδότου καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Θουκυδίδου τοῦτο χαρακτηρίζει τὸν Σοφοκλέα.»

Λέγουν πολλοὶ ὅτι ὁ Σοφοκλῆς πλητιάζει πολὺ εἰς ὅ, τι ζητοῦμεν, ἀλλ' ἡ προσωπικότητος του κρύπτεται ὑπὸ τὴν τέχνην του.

— Ναί, ἀπαντᾷ ὁ ἀριθμογράφος· ἀλλ' αὐτὸς ἀκριβῶς τὸν κάμνει τόπον πολὺ Ἑλληνα. Διότι ἡ προσωπικότητα της Ελλήνων προστέται εἰς τὴν τέχνην της. Ίδιον διατί, μελετῶντες τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἀποκομίζομεν πάντοτε νέας ἐντιπότεις καὶ ίδιον διατί ἡ ἔρευνα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι ἀτελεύτητος.

Η θεωρία, ὁ διαυγής καὶ ὑγιής δραματισμὸς τῆς ἀληθείας ἐφηρμοσμένος εἰς τὴν ζωὴν—ίδιον τὸ Ἑλληνικὸν πνεύμα!»